Reformatieherdenking 2025

Een gezamenlijke bijeenkomst van de gereformeerde gemeente aan de Boezemsingel te Rotterdam, de gereformeerde gemeente Sionkerk te Rotterdam-Alexanderpolder, en de Christelijke gereformeerde Jeruzalemkerk te Rotterdam.

Eerste bijdrage, ds. J. de Bruin: Nehemia's reformatie van de tempel (*Nehemia 13:7-9)*

Geliefde vrienden, wij mogen ook dit jaar Gods grote daden in het verleden gedenken. Reformatie betekent opnieuw formeren, ten diepste iets opnieuw scheppen. Wij moeten dat woord 'reformeren' ook altijd geestelijk peilen en uitleggen, zoals we dat vinden in ons doopsformulier, waar heel duidelijk gesproken wordt over een mensenkind dat van nieuws geboren moet worden.

Persoonlijke vraag vanavond: kent u die persoonlijke reformatie in uw en jouw leven? Is er wat dat betreft vanavond iets te herdenken, wat de Heere in uw eigen ziel, in jouw hart gedaan heeft, zodat je vanavond met de dichter zou mogen instemmen: *Ik zal gedenken hoe voor dezen mij de HEERE gunst bewezen*? Zo'n persoonlijke reformatie is voor de eerste keer nodig in het leven van een mensenkind dat verloren ligt. Maar ook in het leven van Gods kinderen is het steeds weer noodzakelijk om opnieuw, voortgaand, gereformeerd te worden. Want wat gebeurt er eigenlijk als een mensenkind wederom geboren wordt? Dan komt de Heilige Geest wonen in het hart van een mensenkind. Dan wordt dat hart een tempel van de Heilige Geest. En wat moet die tempel elke keer weer gereinigd worden! Wat is ook daar telkens weer een persoonlijke reformatie nodig!

Daar willen wij even over mediteren met u, naar aanleiding van de verzen 7 tot en met 9 van Nehemia 13, die wij zojuist nogmaals hebben voorgelezen. Het gaat hier over Nehemia 's reformatie van de tempel. Ik zou dat kort aan de hand van twee gedachten met u verder willen overdenken: in de eerste plaats een verontreinigde tempel, en vervolgens een gereinigde tempel.

Een verontreinigde tempel

Wat was het een groot wonder geweest toen de Heere na 70 jaar ballingschap de Joden naar Zijn verkiezing weer terugbracht in het land waar zij hoorden. Onder leiding van Ezra en Nehemia kon het land Kanaän, dat zo verwoest was, weer herbouwd worden. En waar zijn ze toen mee begonnen? Ze zijn begonnen in de stad Jeruzalem. De tempel mocht weer verrijzen, de Godsstad mocht weer verrijzen. Nee, het verliep niet zonder strijd en tegenwerking, maar dwars daar doorheen zorgde de Heere dat stad en tempel weer herbouwd werden. En daar ziet u het weer: wat de Heere begint, dat voleindigt Hij. Hij laat nooit varen de werken van Zijn handen. Het is alles geweest onder de leiding van onder andere Nehemia, die gezegd heeft: *De HEERE zal het mij doen gelukken*. Dat hij daar leiding aan mocht geven, daarvoor heeft hij alles mogen ontvangen in de weg van het gebed.

Twaalf jaren was hij landvoogd. En toen hij onder Gods zegen mocht zien dat alles hersteld was, keerde hij weer terug naar koning Arthahsasta om daar zijn functie als schenker voort te zetten, zoals hij dat met de koning had afgesproken. Maar toen hij vertrokken was, verviel het volk weer in een slordige levenswandel. Het huis van God, de heilige tempel, werd opnieuw verontreinigd. De priesters en de Levieten werden ontrouw aan de Heere in het werk dat hun bevolen was. De sabbat werd ontheiligd, en zij trouwden met heidenen. Je zou kunnen zeggen: de kerk raakte daarna weer in verval. Nehemia kreeg het te horen en wilde weer terug. Onze kanttekeningen zeggen bij vers 6: zonder twijfel hebben ook godvruchtige Joden Nehemia laten weten van de vervallen staat van

Gods volk en zijn overkomst ernstig verzocht. Nou, daar heeft Nehemia ongetwijfeld met Arthahsasta over gesproken, en hij kreeg weer verlof om terug te keren naar Jeruzalem.

Wat zegt Nehemia dan, als hij daar aankomt en ziet wat er gebeurd is? *En ik kwam te Jeruzalem, en verstond van het kwaad dat Eljasib voor Tobia gedaan had*. Hij verstond het kwaad, dat wil niet zeggen dat hij het alleen maar een beetje zag, maar hij doorzag het. Hij zag hoe gruwelijk hier de eer van God werd aangetast met datgene wat er in de tempel gebeurd was. Maar wat was er dan toch gebeurd in die tempel, in dat huis van God? Wel, Eljasib, de hogepriester, die Nehemia eerder zo trouw geholpen had, had een hele sterke band gekregen met Tobia, die juist dat werk wilde tegenstaan, één van de tegenstanders en vijanden van Gods volk. Er staat hier in vers 4 dat hij zijn nabestaande werd. Er ontstond een hechte vriendschap tussen de hogepriester en Tobia. Hoe kwam dat? Eljasib was getrouwd met een dochter van Sanballat, en Sanballat was weer een hele goede vriend van Tobia. Door dat huwelijk kwam de hogepriester Eljasib in nauw contact met Tobia, en ontstond er een hele sterke vriendschapsband. Maar dat had de Heere verboden. Het is niet voor niets dat Nehemia in vers 1 moet zeggen dat de Ammonieten en Moabieten niet in de tempel mochten komen. Nou, Tobia was er ook één van, een Ammoniet. En toch was het gebeurd, met alle gevolgen van dien.

Tobia kreeg zelfs van de hogepriester in het heiligdom een ruimte, een grote kamer, waar hij zijn eigen spullen kon neerleggen. Het spijsoffer, het wierook, de vaten en de tienden die voor de priesters en de Levieten bestemd waren, moesten wijken. Tobia zei: weg daarmee, mijn spullen moeten daarin, mijn huisraad moet in die kamer. Zo werd die voorraadkamer, die bestemd was voor de tempel, een plek waar Tobia met zijn huisraad intrek nam. Daarmee werd het huis des Heeren verontreinigd, en dat met medewerking van de hogepriester.

Nou, dat is eigenlijk waar het over gaat. Waarom staat dat in de Schrift, geliefde vrienden? Als een spiegel. Wat kunnen we hiervan leren? Als de kerk gaat huilen met de wereld, komt de wereld in de kerk. Zo moest de apostel Paulus zeggen: *En wordt dezer wereld niet gelijkvormig, maar wordt veranderd door de vernieuwing uws gemoeds, opdat gij moogt beproeven welke de goede en welbehagelijke en volmaakte wil Gods is*.

Ziet u de scheuren in de kerk, in de muren rondom de kerk? Ziet u de gaten in de muren, de scheuren in de kerk in Nederland? Ziet u ook welke Tobia's er binnenkomen met wereldgelijkvormigheid, met de cultuur die de uitleg van de Schrift moet bepalen, met ontwikkelingen in de maatschappij die ook hun weerslag vinden in de kerk? Bij de één gaat het sneller dan bij de ander, maar de wereld is in de kerk gekomen. En via de moderne media probeert de geestelijke Tobia van de 21ste eeuw allerlei wind van leer de kerk binnen te brengen en de zuivere waarheid verdacht te maken. O, de Tobia van de 21ste eeuw, ziet u hem? Zie jij hem? Hij komt door de scheuren van de muur van de kerk binnen en heeft invloed, ook in onze dagen.

Maar ook zo heel persoonlijk, in uw, jouw en mijn leven. Want juist Gods kinderen komen erachter dat de geestelijke Tobia's nog zo springlevend zijn. O ja, door Gods genade word je vernieuwd in het uur van de wedergeboorte, en dat zal blijven tot in de eeuwigheid. Maar daarmee ben je je verdorven vlees nog niet kwijt. Er kunnen in het leven van Gods kinderen zwakke momenten zijn dat ze de wereld en de duivel binnenlaten in hun hart. O jawel, ik heb het al gezegd: wie genade gevonden heeft in de ogen van de Heere, kent ook heilige dingen waar Tobia intrek heeft genomen. En dat is nou net de strijd van de levende kerk des Heeren. Ze kunnen Paulus zo hartelijk bijvallen als hij zegt: *Want ik heb enerzijds een vermaak in de wet Gods naar de inwendige mens*. Maar diezelfde Paulus zegt: *Maar ik zie een andere wet in mijn leden, strijdende tegen de wet mijns gemoeds, en mij gevangennemende onder de wet der zonde, die in mijn leden is. Ik ellendig mens!*

Ja, er moet wat gereinigd worden, want er is zoveel onrein in een mensenkind. Maar juist voor degene die genade kennen, wordt dat een werkelijkheid. Wat is ook die voortgaande reformatie dan elke keer weer nodig!

Een gereinigde tempel

Wat doet Nehemia als hij dit alles ontdekt? Hij gaat die verontreinigde tempel reinigen. Ja, Nehemia heeft het gezien, doorzien, en hij voelt een pijn in zijn hart. Het smart hem. Waarom? Zijn God wordt onteerd, de Koning Die zo goed voor dat volk geweest is, Die na 70 jaar verloste, stad en tempel herbouwde. En dan zo'n verval! Het mishaagt hem zeer. Nee, Nehemia gaat niet bij de pakken neerzitten. Hij doet niet als een Elia die onder een jeneverstruik gaat zitten, moedeloos, en denkt: wat moet er nou toch van die kerk terechtkomen? Nee, hij komt in actie! Het is alsof de Geest des Heeren vaardig over hem wordt. En dan mag hij iets van Christus vertonen, wat Christus later doet in het huis des Heeren als Hij de tempel gaat reinigen. Dat doet Nehemia hier ook.

Hij gaat naar die kamer waar Tobia intrek genomen heeft. En al die troep van Tobia moet eruit. Naar buiten. Weg, wereld! Weg, schatten! Weg, uit dat heiligdom van de Heere! Buiten de stad. Het zou zo maar kunnen zijn dat Nehemia, net als Manasse en Josia, al die troep in de beek Kidron gegooid heeft, die stroomde zo onder aan de Tempelberg. Ja, dat is die beek waar de discipelen doorheen moesten om naar de hof van Gethsémané te gaan. Alles moet weg.

Maar dat is niet genoeg. Want weet u wat er gebeurd is met dat stukje van Gods huis waar Tobia een poosje gebivakkeerd heeft met al zijn huisraad? Doordat hij daar geweest is, is het ontheiligd. En de Heere heeft gezegd in Zijn wetten: wat ontheiligd is, moet geheiligd worden. En daar moet de hogepriester komen, en hij moet reinigingswater gaan maken. Hoe moest hij dat maken? Hij moest een jonge rode koe zonder enige gebrek uitkiezen. Hij moest daarvoor naar buiten de stad. Daar werd dat dier geslacht, het bloed werd opgevangen, en de hogepriester sprenkelde dat bloed zeven keer in de richting van Jeruzalem. Vervolgens ging hij die koe offeren. Die koe werd verbrand tot as, samen met nog een paar dingen: een stukje cederhout, een bundeltje hysop en een lapje van een scharlaken stof. En dat alles werd verbrand tot as. Wat deed hij met die as? Die werd vermengd met levend water. En daarmee ging hij terug naar die kamer waar Tobia al die tijd was geweest met zijn huisraad. Zeven dagen lang heeft hij die ruimte moeten reinigen, moeten besprenkelen met dat reinigingswater. Na dit ritueel was dit onderdeel van Gods huis weer geschikt voor de dienst des Heeren.

Dan deed hij nog iets: hij bracht alles weer terug wat daar hoorde, de vaten, het wierook, de tienden enzovoort, die bestemd waren voor het huis des Heeren. Hij deed dus drie dingen: het vuil ging weg, hij reinigde die kamer, en hij zette de voorwerpen weer terug die daar hoorden.

En daarin wordt tenslotte ons de weg gewezen voor een reformatie die nodig is in de kerk, maar ook in het persoonlijk leven van de ware christen. Elke keer weer moeten we gezuiverd worden. Elke keer weer moeten de zonden de deur uit, die zo makkelijk weer naar binnen kunnen sluipen. En daarom moeten die zonden ook elke keer weer aangewezen worden, om dat onderwijs te geven, om aan te wijzen wat er fout is, wat er vuil is, wat er onrein is. Opdat Christus als Priester weer heerlijk gaat worden, Die Zijn bloed gegeven heeft, wat nog veel heerlijker is dan dat reinigingswater waarmee Nehemia die kamer heeft moeten reinigen. Want: *Indien het bloed der stieren en der bokken, en de as der jonge koe, besprengende de onreine, heiligt tot de reinheid des vleses; Hoeveel te meer zal het bloed van Christus, Die door den eeuwigen Geest Zichzelven Gode onstraffelijk opgeofferd heeft, uw geweten reinigen van dode werken, om den levenden God te dienen?*

Daar is een voortgaande reformatie voor nodig. Wat ligt er toch een kracht in het bloed van het Lam, tot reiniging van alle zonden, elke keer weer opnieuw! Wat ligt er ook een kracht in dat bloed van Christus, dat telkens weer nodig is! En is het niet een wonder dat die bloedfontein nu altijd geopend is, zoals de profeet Zacharia zo rijk heeft mogen profeteren: *Te dien dage zal er een fontein geopend zijn voor het huis Davids, en voor de inwoners van Jeruzalem, tegen de zonde en tegen de onreinigheid*?

Dat bloed van Jezus Christus is zoveel meer dan het reinigingswater, want het wast en reinigt van alle zonden. En dat bloed wordt nu steeds meer en meer noodzakelijk in het leven van degene die de Heere vrezen.

Nog een ding: de kamer werd gereinigd met het reinigingswater, en de voorwerpen bracht hij weer terug. Wat gaat de Heilige Geest Zijn kinderen nu leren? Hij gaat Zijn kinderen leren: *Uit u geen vrucht meer in der eeuwigheid. Nee, nooit niet. Maar uw vrucht wordt uit Mij gevonden.* Dan komen de vruchten uit Christus, van dat nieuwe hart, van dat nieuwe beginsel. Wat is het nodig dat de kerk des Heeren steeds weer afhankelijk is van die grote Bron van alle vruchten, Die gezegd heeft: *Zonder Mij kunt gij niets doen*.

Wat gaat de kerk des Heeren elke keer weer leren? Om afhankelijk te zijn van de Heilige Geest. Ze komt nooit en te nimmer boven het gebed uit. Wat vind ik aan het einde van Hooglied 4: *Ontwaak, noordenwind, en kom, gij zuidenwind, doorwaai mijn hof, dat zijn specerijen uitvloeien. O, dat mijn Liefste tot Zijn hof kwame, en ate van Zijn edele vruchten*.

Kijk, en als de Heere dat gebed verhoort, dan zal de kerk des Heeren steeds meer en steeds dieper mogen ervaren wat Paulus schreef: *Zo velen als er door den Geest Gods geleid worden, die zijn kinderen Gods*. Ja, die zijn tempels van de Heilige Geest.

Amen.

Tweede bijdrage van ds. G.W.S. Mulder. Het getuigenis van de Heilige Geest *Romeinen 8:9-18, met nadruk op vers 16*

Ik wil met u spreken, bijzonder naar aanleiding van het zestiende vers van Romeinen 8: Dezelfde Geest getuigt met onze geest, dat wij kinderen Gods zijn.

Deze tweede bijdrage in onze reformatieherdenking zou ik iets meer willen beschouwen vanuit de kerkgeschiedenis. Het is immers reformatieherdenking. De kinderen en jongeren weten het van school: 31 oktober, weet je het jaartal nog? 1517. Ja, dat was Luther, daar bij de slotkapel van Wittenberg. Vanuit het noordoosten van Duitsland heeft Luther zijn reformatiewerk gedaan, en het heeft zich over heel het Duitse Rijk verspreid, met invloeden in de Nederlanden, Frankrijk, Zwitserland, maar ook naar het noorden in Denemarken.

Vanavond zou ik echter bijzonder de aandacht willen richten op Calvijn, Johannes Calvijn, die ons wat nader staat. Mag ik dat zo wel zeggen? We beschouwen het Nederlandse protestantisme als een gereformeerd protestantisme, een protestants geloof dat geschoeid is op de leest van Calvijn. Op een wonderlijke manier is juist de invloed van Calvijn geweest die de Nederlandse kerk is ingedragen en die de kerk van Nederland gemaakt heeft tot wat ze is geworden. Mogelijk is dat gekomen doordat veel dominees in die eerste generatie in Genève hebben gestudeerd. Mogelijk is het ook gekomen doordat de Nederlander meer aangelegd was op het Franssprekende gebied en daardoor een route had richting Genève, waar Calvijn zijn school heeft gesticht.

Johannes Calvijn is geboren in 1509 in Noyon. Als u Parijs op de kaart hebt en u gaat naar het westen, richting het Kanaal dat Frankrijk van Engeland scheidt, dan komt u halverwege die reis van Parijs naar de kust Noyon tegen. Daar is Calvijn geboren. Het zal u misschien verbazen dat deze man, die in Genève, Zwitserland, heeft gewerkt, eigenlijk een Fransman van geboorte was. Dat klopt. Hij heeft ook aan Franse universiteiten gestudeerd. Dat hij in Genève terechtkwam, was eigenlijk ook op doorreis, omdat hij zich verdiepte in het geloof, in de theologie van zijn dagen, omdat hij godsdienstdisputen voerde. Dat was in die tijd al een vorm van internationalisering. Wij denken dat dat nu modern is, maar dat was het toen ook. Men reisde, zeker als men studeerde, wel vaker naar de grote steden van Europa. Zo is Calvijn in Genève gekomen, en daar is hij door Willem Farel, die daar werkte aan de reformatie, beroepen om te blijven in die stad en mee te mogen werken aan de reformatie.

Calvijn is er gebleven, in 1536. De snelle rekenaars onder ons zien dat hij toen 27 jaar oud was. Maar dat is maar een kort verblijf geweest, want toen zijn zowel Farel als Calvijn uit de stad verbannen. De kerkenraad en de gemeenteraad in Genève – ik zeg het maar even in de taal van vandaag – waren één, geheel tegen de wil van Calvijn in, want hij had het liever anders gezien. Maar het betekende ook dat het soms moeilijk was om kerkelijke lijnen te trekken als er zoveel politiek gewicht aan kwam te hangen. Kort gezegd: Farel en Calvijn werden uit Genève verbannen. Vier jaar lang heeft hij toen in Straatsburg verbleven, van 1537 tot 1541. En vanaf 1541 tot zijn dood in 1564, een tijdsspanne van 23 jaar, is Calvijn in Genève geweest.

Calvijn is getrouwd geweest met Idelette de Bure, een vrouw van oorspronkelijk Nederlandse afkomst. Hij trouwde met haar in 1540, dus toen was hij 31 jaar oud. Het huwelijk van Johannes en Idelette heeft negen jaar mogen duren. Ze zijn verblijd geweest met de geboorte van een kindje, maar dat is helaas jong gestorven. Idelette ontviel Johannes in 1549, dus na inderdaad negen jaar huwelijk.

Als we zo een klein beetje kennis maken met Calvijn, de reus uit Noyon, afkomstig uit het Franse gebied, maar door God geplaatst in Genève, dan zijn we ook benieuwd naar wat het eigene is geweest. Onwillekeurig willen we het vergelijken met Luther. Want 31 oktober, dan denk je toch aan die monnik, aan die theoloog, aan die docent die een plakkaat timmerde op de deur van de slotkapel, die op die 31 oktober over zijn 95 stellingen wilde gaan spreken, zeker de dagen daarna, met Allerheiligen en Allerzielen, zo rondom Wittenberg. Van Luther zijn we gewend te horen rondom de kerkhervorming. Maar wat is dan het eigene van Calvijn?

Welnu, we komen bij het onderwerp van onze tekst over de Heilige Geest. Als we denken aan Luther, dan denken we aan de rechtvaardiging van de goddeloze. Dan denken we aan zijn worsteling. Als we denken aan Luther, dan zien we hoe die man gebukt ging onder de schuld. Het was als een last die op hem drukte. We weten dat hij daarvoor bedevaarten heeft gemaakt, zich met gesels heeft geslagen. O, wat heeft hij gezocht naar een genadige God. Maar dat woordje 'gerechtigheid' vloekte hem, het kastijdde hem. Hij doorleefde dat hij, ook met al het opknapwerk en al zijn geestelijke gestalten, niet voor God kon bestaan. Voor Luther is het typerend geweest dat de Heilige Geest hem inleidde in wat hij zelf noemde de 'vrolijke ruil': Christus mijn zonde, ik Zijn gerechtigheid; Christus mijn dood, ik Zijn leven. O, dat wonder! Daar heeft Luther zo krachtig van gesproken, zo heerlijk van getuigd. Dat moment, het is gebeurd in een toren, waarschijnlijk van een bibliotheek, toen hij Romeinen 1 zat te bestuderen. Dat moment is voor hem geworden als een 'Porta Paradiso', een poort naar het paradijs. Toen is de deur naar de gemeenschap met God voor hem opengegaan. En zeer heerlijk en krachtig heeft hij het evangelie van de genade van God in Christus mogen verkondigen.

Maar als we Luther zo in herinnering roepen, dan is in zijn theologie eigenlijk alles op dat ene punt gefixeerd: de rechtvaardiging van de goddeloze, de vrolijke ruil. Heel krachtig, heel scherp, heel afsnijdend, maar ook heel rijk. Dat is het altijd bij Luther. Niet dat ik hem dat kwalijk neem, maar er is meer in de Schrift, er is ook meer in God, er is ook meer in de mens. Niet dat Luther dat ontkende, maar misschien moeten we wel zeggen: Luther was 25 jaar eerder dan Calvijn. Luther ging voorop, hij was de baanbreker.

Als we dat nu eens overzetten naar de praktijk van het kerkelijke, gemeentelijke leven – denkt u aan Wittenberg toen, aan Genève toen, maar denkt u ook aan Rotterdam, Ridderkerk vandaag – dan zou Luther gezegd hebben: je moet dat preken, die vrolijke ruil. Je moet dat preken, die schuld, dat recht van God. Je moet dat preken, dat de mensen zonde hebben en dat ze ook met allerlei opknapwerk nooit aan die heilige maat van God kunnen voldoen. Alleen de gerechtigheid van Christus redt van de dood, en door het geloof, ja, door het geloof, zal die poort naar het paradijs opengaan. En als je dan aan Luther zou hebben gevraagd: maar zouden nou alle mensen in je kerk dat ook geloven? Als je aan Luther zou hebben gevraagd: maar hoe kom je dan eigenlijk tot dat geloof? Als je aan Luther had gevraagd: maar zijn er nou ook mensen die wel christen zijn, die wel naar de kerkdiensten komen, die wel in het Woord lezen, die wel de preken horen? Ja, het zijn natuurlijk mijn interpretaties, ik zeg het er eerlijkheidshalve maar gewoon bij, maar als je Luthers werk leest, dan krijg je op dat soort vragen niet zo'n antwoord. Dan zou Luther geneigd zijn om het te herhalen: je moet dat wonder preken. En dat zijn we natuurlijk van harte met Luther eens. Dat wonder, de rechtvaardiging van de goddeloze, dus niet de rechtvaardiging van de keurige kerkmens, de rechtvaardiging van de gelovige, van de bekeerde kerkmens, nee, die niet. Want die hebben al genoeg aan zichzelf. Die hoeven niet gerechtvaardigd te worden. Die leven ten diepste zonder God en hebben Zijn genade niet nodig. Maar een goddeloze, eentje die alles verbeurd heeft, eentje die zich er buiten gezondigd heeft, eentje die Gods rechtvaardig oordeel waardig gemaakt heeft, eentje die door al zijn vroomheid heen gezakt is, geen bekering en geloof meer over heeft – zo een, ben u het, ben jij het?, mag ik het zijn – zo een wordt gerechtvaardigd. Die komt voor die vrolijke ruil in aanmerking.

En Calvijn dan? Als je Calvijn zou vragen: zijn er nou ook mensen in de kerk die wel het Woord horen, die naar de prediking luisteren, die misschien wel de Bijbel kunnen lezen – niet vanzelfsprekend in die tijd, schrijven en lezen was nog lang niet voor iedereen even bereikbaar – zijn nou al die mensen ook gelovige mensen, zijn dat nou ook allemaal kinderen van God? Dan zou je bij Calvijn een heel ander antwoord krijgen, een veel meer toegesneden antwoord. In het tweede boek van zijn *Institutie*, hoofdstuk 5, paragraaf 5, gaat hij daarop in. Calvijn maakt duidelijk dat Gods Woord te lezen en Gods Woord te horen prediken de mens in kennis stelt van Gods goede Woord, van de openbaring van Gods raad. Dat is de bediening der verzoening. Maar Calvijn maakt ook duidelijk dat helaas de mens van zichzelf niet hoort.

Calvijn is 25 jaar na Luther geboren, dus heeft ook 25 jaar na Luther gewerkt, en zo heeft Calvijn van die gereformeerde, reformatorische mensen meegemaakt. Misschien was dat ook wel de reden dat Calvijn dat scherper zag. Als de eerste blijdschap over die vrolijke ruil voorbij is, als de eerste reformatiebewegingen hun beslag hebben gekregen, dan zie je het scherper: het is niet allemaal Israël. Ik kan die vrolijke ruil wel preken, maar ik vrees toch dat het bij zoveel van de hoorders geen weerklank vindt. En wat ziet u dan gebeuren bij Calvijn? Dat hij al dit soort vragen, al dit soort thema's als een theoloog gaat doordenken. Dat is theologie: dat je op dat soort vragen een doorwrocht, bijbels antwoord gaat zoeken. Zo is Calvijn terechtgekomen bij het getuigenis van de Heilige Geest.

Ik lees uit zijn eerste boek, hoofdstuk 7, paragraaf 5: … *ons vaste uitgangspunt blijve: mensen die door de Heilige Geest innerlijk onderwezen zijn, vinden rust en zekerheid in de Schrift. Hoewel zij namelijk door haar verheven karakter vanzelf al eerbied oproept, treft zij ons toch pas echt als de Heilige Geest haar verzegeld heeft. Als wij dus door de kracht van de Heilige Geest verlicht zijn, dan geloven we niet meer op grond van het oordeel van onszelf of van anderen dat de Schrift van God afkomstig is, maar boven het menselijk oordeel uit stellen wij als zekerder dan zeker vast – juist alsof wij Gods goddelijke wezen en eer aanschouwen – dat zij door de dienst van mensen uit Gods eigen mond tot ons gekomen is*.

Calvijn merkte onder zijn hoorders een verschil. Er waren er nog altijd horende doof, ziende blind, kerkelijk maar toch eigenlijk vreemd van God. Calvijn merkte een verschil onder zijn hoorders: er waren er ook die waren aangeraakt door de bediening van de Heilige Geest, door de onweerstaanbare kracht van die werking, die nieuw leven wekt. Dan legt de Heilige Geest dat Woord van de Eeuwige God op de bodem van het hart. Dat geeft een zekerheid, sterker en heerlijker dan enig menselijk getuigenis, menselijke beschouwing of je eigen gevoelsleven je ooit kan geven. Want in dat getuigenis komt God Zelf mee. Hij is het Die Zijn Woord bekrachtigt met Zichzelf, geliefde vrienden: *Dezelfde Geest getuigt met onze geest, dat wij kinderen Gods zijn*.

Het uiteindelijke doel van dat innerlijk getuigen is: niemand wordt zo door de Heilige Geest aangeraakt, zo met dat geestelijk leven begiftigd, of de Heilige Geest wil zo'n mens ook brengen tot het kindschap van God, om tot God te komen en hersteld te worden. Paulus verstaat onder dat *getuigt met onze geest*, zegt Calvijn bij Romeinen 8:16, dat de Geest Gods ons zulk een getuigenis geeft dat door Zijn leiding en onderwijs onze geest tot de aanneming tot kinderen van God zeker is. En dan schrijft hij erachter: *Ons gemoed immers zou ons uit eigen beweging dit geloof niet dicteren, als niet het getuigenis van de Geest voorafging*.

Lieve vrienden, daar heb ik wat opgehaald bij Calvijn over dat getuigenis van de Heilige Geest. Het viel me op bij de *Institutie* dat het niet eens op zoveel plaatsen aan de orde komt, maar uit wat ik tot nu toe naar voren heb gebracht, zal u wel merken dat het in Calvijns theologie een heel belangrijke plaats heeft.

Nu zou ik graag willen besluiten met uit dit alles lessen te trekken voor vandaag. Want dat Calvijn zo met al die brede vragen geworsteld heeft op zoek naar een doorwrocht antwoord uit heel de Heilige Schrift, dat heeft ons vandaag de dag ook nog zoveel te zeggen. Mag ik u wat dingen noemen?

In de eerste plaats wil ik onderstrepen dat het bij Calvijn dus een oorzaak heeft dat mensen wel kerkelijk zijn, wel naar de Bijbel luisteren, wel bidden, maar toch niet het ware geloof hebben. Het heeft bij Calvijn een oorzaak dat veel christenen alleen maar naamchristenen zijn. Weet u welke oorzaak dat heeft bij Calvijn? Dat je een boos hart hebt, dat je niet naar God wil luisteren. Deze tonen vinden we bij Calvijn dieper en meer uitgewerkt dan bij Luther. Ik wil vragen aan u en aan mezelf: gaan wij toch alsjeblieft die tonen niet een beetje kwijtraken? Dat we eigenlijk wel tevreden zijn met ons kerkelijk leven, eigenlijk wel tevreden zijn met onze meelevendheid, en dat we zo van lieverlee maar voortgaan, onbekeerd zijn, het ware geloof misschien niet zo duidelijk kennen, maar toch als in slaap gesust onszelf kinderen kunnen noemen van de reformatie? Lieve vrienden, ik moet u wakker schudden: u verkeert in een geestelijke doodslaap. En als u voortslaapt, dan komt u voor eeuwig om. De ernstigste prediking, de liefelijkste nodiging, merk het toch eens, ze worden aan uw harten gelegd, in Rotterdam-Kralingen net zo goed als hier, in Rotterdam-Alexander of aan de Boezemsingel. Ze worden aan uw harten gelegd. En blijf u dan toch dezelfde? Gga je dan toch verder op dat brede pad van het verderf, dat je het met die huisraad van Tobia

prima naar je zin hebt? Maar dan moeten we eerlijk zijn: dat is schuld, dat is schuld voor God. Daar zou je straks in de eeuwige eeuwigheid dubbel last van hebben. Dat is de eerste toepassing, het eerste leermoment wat ik wilde noemen.

Ten tweede, dat is eigenlijk het omgekeerde hiervan: dat mensen tot het ware geloof komen, dat mensen echte christenen zijn, dat is dus niet vanzelfsprekend, maar dat is een wonder. En ook daarvan wil ik vragen aan u en aan mezelf: zijn we dat niet aan het kwijtraken? Dat we er eigenlijk toch van lieverlee maar van uitgaan dat we allemaal, nou ja, allemaal… We leven er toch naar, we zijn toch ernstig. Misschien durft u het niet hardop te zeggen, maar denk je toch dat het straks mee zal vallen? Of dat het misschien nog wel een stapje verder gaat, dat u eigenlijk ook helemaal niet meer zou bidden om bekering? Zou ik dat nou echt nodig hebben, wedergeboorte? Dat u vooral bidt om dankbaarheid, dat u vooral bidt om christelijk te mogen leven? Calvijn schudt ons wakker: als dat in je leven komt, dan is dat een wonder. Het is nodig, vandaag de dag, in de kerken van de reformatie in Nederland, dat wij dat onderstrepen en dat wij er alles aan doen om bij die leer te mogen blijven.

Ik noem een derde punt om van te leren. Als Calvijn zo tekent dat de Heilige Geest die overtuiging in het hart brengt, dan ziet u dat Calvijn de vrolijke ruil, waar Luther het over had, eigenlijk uitbreidt. Wat bedoel ik daarmee? Luther had het bij die vrolijke ruil over God de Vader, met Hem te worden verzoend om Jezus' wil. Want Hij krijgt mijn zonde, en ik krijg Zijn gerechtigheid, en dan kan ik voor God de Vader bestaan. En Calvijn is nu door de krachtige werking van de Heilige Geest – ziet u de aanvulling? – dus niet alleen maar christocentrisch, dus niet alleen maar gedacht vanuit God de Vader, maar ook het werk van de Heilige Geest daarbij, dus om zo te zeggen trinitarisch, in de drie goddelijke Personen. Dan krijgt de theologie zijn goddelijke rijkdom, zijn goddelijke kracht. Ik heb diep respect voor Luther, en ik geloof voor de volle honderd procent dat die man nu eeuwig juicht voor Gods troon. Maar in alle bescheidenheid wil ik toch zeggen dat ik het bij Calvijn dieper en rijker doordacht vind.

Maar daar is natuurlijk ook een toepassing aan verbonden. Want wat mag u nou kennen van die diepe, van die rijke theologie in de praktijk? Calvijn zegt het: dat de Heilige Geest de stem van het Woord brengt in je hart. Ik zeg het nu even met mijn eigen woorden, ik heb het zojuist voorgelezen: dan komt de heerlijkheid van God daarmee mee, dan openbaart God Zichzelf aan je ziel. Wat een wonderlijk, heilig geheim! Dan gebeurt het wel eens hier in de Sionkerk, of in Kralingen, en aan de Boezemsingel, dat zo gepreekt wordt dat de klok stil ging staan, dat het was alsof er maar één in de kerk zat. En waarom was dat nou? Omdat de dominee het zo goed had voorbereid? Omdat de Schriftlezingen en de psalmverzen zo goed waren uitgekozen? Het zal allemaal waar zijn, maar het is God van de hemel Die spreekt tot een ziel. O, wat een wonderlijk, heilig geheim!

En ik geloof het van de broeders in de kerkraadsbank: gezamenlijk met elkaar zullen we zoeken om op dat aanbeeld te blijven staan. Geliefde vrienden, ik wil het aan u vragen: zal u die leer van vrije genade koesteren? Zal u die op waarde schatten en er zo over spreken in uw gezinnen? O, wat een wonder, wat een wonder! Ja, want als dat gebeurt, dan gaat God u eruit trekken. Dus al die mensen die van zichzelf niet horen, mogen dan wel gaan horen. Dat is de leer van de verkiezing, dat is de leer van de vrije genade.

Ja, en als God zo gaat spreken, hoe zei Calvijn het? Dan is dat om tot de kennis te brengen van Hem. Dan verbindt Calvijn vers 16 met vers 15: *Door Welke wij roepen: Abba, Vader.* God doet dit alles omdat Hij u als verloren zoon aan Zijn hart wil drukken. God doet dit alles door de Heilige Geest, om Christus' wil, omdat Hij Zijn eer wil laten oprijzen uit kinderen, ja, uit zuigelingen monden.

Het is ook zo'n punt om onszelf op te onderzoeken, zo noodzakelijk geworden. Die vrolijke ruil, ja, daarin stemmen Luther en Calvijn wel overeen, het hart van de reformatie: Christus nodig geworden in uw leven, kostbaar en dierbaar. Laat het toch alsjeblieft geen cliché zijn, maar doorleving: *Geef mij Jezus, of ik sterf; want buiten Jezus is geen leven, maar een eeuwig zielsbederf*. Maar als ik dan Hem mag kennen en de kracht van Zijn opstanding, o, dan kan ik, verzoend voor het oog des Vaders, treden. Is dat nou ook praktijk, om die God lief te hebben in Zijn vaderlijk meedogen, om voor die God te mogen buigen in een verzoende betrekking? Is dat nou ook praktijk, om door de Heilige Geest Hem Vader te mogen noemen? Het heilgeheim wordt aan Zijn vrienden naar Zijn vreeverbond getoond!

Wat is het nodig dat we dat mogen beoefenen, mogen overdragen, ook aan het komende geslacht. En zo heb ik geprobeerd om aan de hand van dat 16e vers uit Romeinen 8 de actuele waarde naar voren te halen van hoe Calvijn dacht over het innerlijke getuigenis van de Heilige Geest.

Het eerste deel van deze herdenking ging over een reformatie die nodig is in de praktijk van ons leven. Denkt u dan maar inderdaad aan de zaken waar het in de reformatie over ging. Maar nu, bij Romeinen 8, moet ik u zeggen: die reformatie is ook nodig als het gaat over het bijbelse denken en het bijbelse geloven.

Als we dan nu gaan afronden, dan kom ik nog terug op het hart van de reformatie, die vrolijke ruil. Weet u het nog? Het is echt nodig, hoor, dat u zichzelf als een goddeloze leert kennen, uw goddeloosheid te gaan inleven, maar, zoals ze dat vroeger zeiden, minder zonde te doen in de uitleving en groter zondaar te worden in de inleving. Kinderen van God, daar ben je toch zeker niet in uitgeleerd? *Ik ellendig mens*! Als nou God op het hoogst verhoogd wordt en de zondaar op het diepst vernederd, o, wat gaat Christus dan schitteren!

En die volheid van de genade mogen we vanavond aan uw hart leggen, als een gezant van Christus' wege, alsof God door ons bad: *Wij bidden u van Christus' wege, laat u met God verzoenen!* Al was u de meest goddeloze in de kerk of thuis met ons verbonden, al was u de meest goddeloze van heel Rotterdam, er is doen aan, hoor: daar is genade overvloeiende, ook voor de grootste der zondaren.

En tot slot: *Dezelfde Geest getuigt met onze geest, dat wij kinderen Gods zijn*. U allen die de verschijning van onze Heere Jezus Christus hebt lief gekregen, laat deze reformatieherdenking u meer binden aan dat huis met zijn vele woningen, het huis mijns Vaders. Laat deze reformatieherdenking u te meer binden aan het borgwerk van Christus, om wat Hij heeft gedaan. Laat deze reformatieherdenking u te meer binden aan de werking van de Heilige Geest. Een nieuw kabinet zal het allemaal niet gaan brengen. Wat we nodig zullen gaan krijgen is de wonderlijke werking van de Heilige Geest, Die zelfs harten van koningen neigt als waterbeken tot al wat Hij wil, en een rechtvaardig gebed vermag veel. Want die Geest bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen. En die Geest heiligt de kerk, al moet ze door een postmoderne samenleving in stedelijk gebied rond Rotterdam. Die Geest heiligt de kerk, en Hij heiligt ze net zolang tot ze verzoend voor het oog des Vaders treedt.

Reformatieherdenking 2025: Het hoofd hoog, het hart naar boven. Hier beneden is het niet. Het ware leven, lieven, loven, is daar waar men Jezus ziet. O Heilige Geest, *doorwaai mijn hof, dat mijn Liefste kwame tot Zijn hof en ate van Zijn edele vruchten*.

Amen.